

Asia: VN/4099/2024

Lausuntopyyntö: Työryhmämietintö hallituksen esitykseksi hankintalain, erityisalojen hankintalain sekä rikosrekisterilain 6 b §: n muuttamiseksi

Lausunnonantajan lausunto

Esityksen yleiset tavoitteet ja päämäärät

Mitä mieltä olette esityksen yleisistä tavoitteista ja päämääristä? Saavutetaanko esityksellä hallitusohjelman yleiset tavoitteet säästöistä ja kilpailun lisäämisestä?

In house-sääntelyn 10 % omistusraja rikkoo suurella vaivalla rakennetut alueen kuntien yhteistyörakenteet IT-palveluissa, jotka tarjoavat kaiken perustan eli pienten kuntien IT-työntekijän työpanoksen tilanteessa, jossa muita ratkaisuvaihtoehtoja kuin sidosyksikkö ei ole ollut IT-työvoiman saamiseksi. Kunta joutuu uudistuksen vuoksi tuulijolle, koska edes omaa yksittäistä IT-työntekijää emme ole kyenneet asianmukaisesti rekrytoimaan hakijoiden puutteessa. Emme kuntana voi siten edes kilpailuttaa varsinaisia IT-palveluja, koska emme jatkossa kykene määrittämään hankinnan kohdetta IT-asiantuntemuksen puutteessa. Kunta ei suoriudu huoltovarmuustehtävistä, mikäli IT-palvelut eivät toimi. Nyt tehty esitys lisää yhteiskunnallista epäoikeudenmukaisuutta palvelujen kaikotessa vähäväkisistä periferian kunnista.

Hankintojen valmistelu

Hankintojen valmistelua koskevilla ehdotuksilla pyritään lisäämään hankintojen huolellista valmistelua, markkinakartoituksen käyttöä, sekä kilpailua julkisissa hankinnoissa. Tavoitteena on saada lisää tarjontaa ja säästöjä. Työryhmän mietinnössä ehdotetussa ratkaisussa on samanaikaisesti pyritty varmistamaan, että se on käytännön hankintatoimen näkökulmasta tarkoituksenmukainen.

Emme kykene markkinakartoitukseen IT-työvoiman puutteessa sidosyksikkösääntelyn muuttuessa. Toinen kilpailutuskierron tuo ensimmäisen kierroksen tarjoukseen verrattuna yhden nollan lisää tarjoukseen ensimmäisen kierroksen tarjouksentekijän tietäessä, ettei muita tarjouksia ole tulossa toisellakaan kierroksella. Tällaiset ylihintaist kilpailutuksen lopputulemat johtavat siihen, että kunta keskeyttää toisen kierroksen kilpailutuksen liian kalliina ja aiottu investointi peruuntuu kokonaan. Vaihtoehtona on kunnan talouden kriisiytyminen.

Kunnan talous vaikeutuu uudistuksessa poistuvan ostamis- ja hankintaosaamisen vuoksi. Kunnan tulisi yrittää rekrytoida kovalla rahalla IT- ja hankintasektorin osaajia, mikä lisää kunnan kustannuksia ja johtaa lisääntyvien palkkakulujen johdosta veronkorotuksiin.

- **Kuinka hyvin hankintalain 65, 75, 124 ja 125 §:iä koskeva esitys edistää markkinakartoituksen käyttöä ja hankinnan huolellista valmistelua?**

Ks. edellinen

- **Ovatko esitetyt keinot sopivia näiden tavoitteiden saavuttamiseksi?**

Keinot kohdallamme ovat teoreettiset, koska kunnalla ei tulisi jatkossa olemaan tarvittavaa IT-asiain substanssiosaamista keinojen hyödyntämiseksi. Hankintasektorin sidosyksiköt olisivat yhtäläillä 10 % sääntelyn piirissä eikä kunnalla olisi pääsyä edes hankintaosaamisen piiriin muutoin kuin hankintakonsulttien massiivisen laskutuksen kautta.

Sidosyksiköiden käytön rajoittaminen

Mitä mieltä olette esityksessä ehdotetusta sidosyksiköiden vähimmäisomistusta koskevasta vaatimuksesta? Onko se mielestänne tarkoituksenmukainen ja toteuttamiskelpoinen?

Sellaisessa lakiuudistuksessa vähäväkisten alueiden asukkaiden palvelujen saatavuus näyttäytyy sivuseikkana ja pääasiaksi muodostuu yritysten voittojen maksimointi hyväksi käytettävän kunnan kautta. Kunnat ovat saaneet tottua siihen, että muu kuin alan mankalalayhtiöinä toimivat yritykset pyrkivät yleensä laskuttamaan heti kun se on mahdollista.

Esitys sidosyksiköiden 10 % omistusosuudesta rikkoo kuntien perustuslaillista asemaa autonomisena yksikkönä ilman, että on tuotu esille pakottavia syitä perustuslain säätämisen perusoikeuden vesittämiseen.

Minkälaisia vaikutuksia esitetyllä sidosyksiköiden omistusosuuden vähimmäisvaatimuksella mielestänne on?

Mikäli IT-palvelut eivät pelaa, kunnan muutkin tukiprosessit kriisiytyvät päivissä. Lakiesitys pohjautuu hankintalain lähtökohdille eikä yhteensovittaudu kuntalainsäädännön kuten kuntalain kanssa. Omistusosuuden vähimmäisvaatimus tuo mukanaan mittavan uusbyrokratian, joka ei kykene maksamaan itseään takaisin. Moni asia on kunnissa saatu pidettyä itsehallinnollisella yhteistyöllä toimivana niin, että vähäväkisillä alueilla olisi samantyyppiset palvelut kuin asutuskeskuksissa. Tämän tyyppinen yrittäjyyden palvonta, joka luo epäluonnollisia monopoleja, ei palvele ainakaan kansalaisten etuja. Sidossyksikköesitys pohjautuuakin yrityslähtöisyyteen samaan aikaan kun, kunnissa joudutaan pysyttämään asiakaslähtöisyydessä.

- **Jos sidosyksiköitä koskeva muutos toteutetaan esitetyllä tavalla, mitä toimenpiteitä ja niistä aiheutuvia kustannuksia muutos todennäköisesti aiheuttaisi edustamamme organisaation eri toimialojen kannalta ja yleisesti?**

Pienenä kuntana Keski-Suomessa emme voi pakottaa isompia kuntia, jotka kykenevät ottamaan sidosyksikön palvelutuotannon omaksi toiminnakseen, yhteistyöhön vaan jääme kokemuksemme mukaan jälleen yksin tarpeidemme kanssa. Sen vuoksi olemme joutuneet hakeutumaan ja onneksi päässeet pienomistajaksi ylivieskalaisen kuntien omistaman IT-sidosyksikköön. Kymmenien IT-asiiantuntijoiden muodostama IT-talo on riittävän laaja kokoonpano tarjoamaan kunnalle sen

tarvitsemat palvelut työntekijöiden järjestäjinä tehtäväkokonaisuuksina. Parhaassakin tapauksessa kykenisimme ottamaan vain yhden IT-työntekijän palvelukseemme, mikä olisi kokemuksemme mukaan täysin riittämätön resurssi hoitamaan kunnan tietoliikenne-, konesali-, elinkaari- ja järjestelmäpalvelut puhumattakaan tietosuojan, tietoturvan, tiedonhallinnan ja tekoälyn asiantuntijapalveluja. Nyt saamme nuo palvelut kaikkienensa lähes yhden IT-työntekijän palkkamenon vastaavalla kululla. Esitys johtaa jälleen kustannustehottomuuteen, josta julkista sektoria on syytetty kautta aikain.

- **Mitä toimenpiteitä organisaationne aikoo sidosyksikön omistajana tehdä vähimmäisomistusrajaa koskevan sääntelyn seurauksena (esimerkiksi jatkuuko toiminta markkinaehtoisena, puretaanko yhtiö, pilkotaanko yhtiö, ryhdytäänkö muihin toimenpiteisiin?)**

Emme voi tietää. Todennäköisesti yhtiöiden suuromistajat eivät tule luopumaan omistuksistaan pienomistajien hyväksi, koska on ennakoitavissa, että jossain vaiheessa omistusvaade nostetaan 20 prosenttiin. Se, että Suomi on omistususuusvaatimuksissaan lähtenyt omille teilleen vastoin hankintadirektiivin vaatimuksia, tuhoaa kuntalaisten palvelut ja saattaa kansalaiset muita EU:n kansoja huonompaan asemaan. Perustuslain yhdenvertaisuussäännös 6 § kohdistuu tietyissä olosuhteissa myös lainsäätäjään. Yhteisölainmuutoksella on kiinteä ja välitön yhteys asuinpaikasta johtuvaan ihmisten eriarvoistuvaan asemaan niin veronmaksajana kuin asiakkaana, minä vuoksi ehdotettu omistususuusvaatimus syrjivänä loukkaa ihmisten perusoikeutta yhdenvertaisuuteen suhteettomasti.

- **Minkälaisia taloudellisia tai muita hyötyjä muutoksesta todennäköisesti seuraisi?**

Ei mitään, koska mitä vähemmän osakkaita in house-yhtiössä on, sitä vähemmän saadaan kilpailutuksissa skaalaetuja. Päin vastoin joutuisimme tuuliajolle asiansa osaavien IT-talojen puristukseen. Tai ehkei edes siihenkään, koska oletettavaa on, ettei periferiassa sijaitseva 1000 asukkaan kunta muodosta riittävän mielenkiintoista markkinaa.

Ovatko esitetyt sidosyksiköitä koskevat siirtymäajat mielestänne riittävät? Kuinka paljon aikaa muutoksiin tarvitaan?

Kysymys on harhaanjohtava, koska uudistus ei ole kohdallamme toteutettavissa. Uudistus tullee poikimaan virkasyytteitä taloudellisine seuraamuksineen kuntien ollessa kykenemättömiä noudattamaan hankintalakeja erityisosaajien puutteessa. Osaamisvaateet on mahdollista hallita vain tarpeeksi isossa asiantuntijatyöyhteisössä, mitä pieni kunta ei kykene kokoamaan.

- **Mitä siirtymäaikaa vaativia toimenpiteitä sidosyksiköitä koskeva kirjaus aiheuttaisi?**

Tämä saattaa olla kysymys, johon asianomainen ministeriö on ainoana kykenevä vastaamaan tilanteessa, jossa kunnan hallinto edellä selostetusti jumiutuu IT-tuen puutteessa, vaihtoehtoja ei löydetä ja lex Kittilä näin muodostuvissa hallinto-ongelmissa tulee sovellettavaksi. Tavoite menettelytavan ylivertaisuudesta ei korvaa hankittavan kohteen substanssituntemisen puutetta, mikä on juurisyy esityksen kelvottomuudelle.

Mietinnön liitteinä olevissa eriävissä mielipiteissä on esitetty poikkeuksia sidosyksiköiden omistusosuusvaatimukseen. Tulisiko vaatimukseen säätää poikkeuksia? Minkälaiset poikkeukset olisivat tarkoituksenmukaisia?

Pienet alle 10 000 asukkaan kunnat tai liikevaihdoltaan enintään 10 meuron in house-yhtiöt on vapautettava ehdotetusta omistusosuusvaatimuksesta. Kansalliset hankintarajat on nostettava EU-hankintojen rajojen tasolle hankintojen sujuvoittamiseksi olemattomilla tarjousmarkkinoilla.

Turvallisuus ja huoltovarmuus

Vastaako esitys turvallisuutta ja huoltovarmuutta koskeviin tarpeisiin? Onko esitetty muutos riittävä keino varmistaa turvallisuuden toteutuminen hankinnan elinkaaren aikana ottaen huomioon EU-hankintadirektiivien reunaehdot, sekä muu turvallisuutta ja huoltovarmuutta koskeva sääntely?

-

Rikosrekisteriotteen pakollisuudesta luopuminen

Rikosrekisteriotteiden pakollisesta käytöstä luopumista koskevan ehdotuksen tavoitteena on sujuvoittaa hankintamenettelyjä ja vähentää hallinnollista taakkaa.

-

- **Missä määrin muutos vaikuttaa hallinnolliseen taakkaan yhtäältä hankintayksiköiden ja toisaalta tarjoajien kannalta ja edistää näitä tavoitteita?**

-

Hankintojen ilmoittaminen

Mitkä ovat näkemyksenne hankintojen ilmoittamista koskeviin muutoksiin? Lisäävätkö ehdotetut muutokset hankintojen avoimuutta tarkoituksenmukaisella tavalla?

-

Muut huomiot

Kustannustehokkaat hankinnat perustuvat sidosyksiköiden ostamisosaamiselle, jonka ne kykenevät vielä pukemaan lainmukaisiksi hankinnoiksi. Omistusosuusvaatimus romuttaa nämä elementit pienten kuntien hankinta-arsenaalista, joka on jo nyt valmiiksi rajallinen. Hankintalain uudet ja ehkä vanhemmatkin tavoitteet jäävät de facto toteutumatta muiden desuetudojen tavoin eikä siinä valvojan viranomaisen kovistelu auta tilannetta.

Valtion tulee pakottaessaan kunnat irtisanomaan voimassa olevat hankintasopimukset 30.6.2027 mennessä sitoutua ottamaan vastuu kunnille ennen aikaisesta sopimusten päättämisestä aiheutuvista kuluista ja vaatimuksista. Lausunnossa edellä todettu koskee soveltuvin osin myös jätehuoltoa.

Helppikangas Pekka
Kivijärven kunta